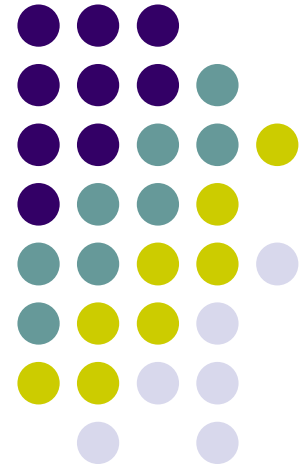

Cytat w utworach naukowych

Dr hab. Wojciech Machała
Uniwersytet Warszawski

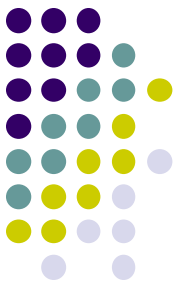

Utwór naukowy

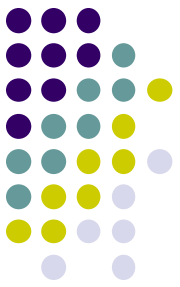
„Zgodnie z utrwalonym stanowiskiem przynależność utworu do kategorii naukowych jest wyznaczona jego treścią, która po pierwsze jest rezultatem naukowego procesu poznawczego oraz, po drugie, jest zorientowana w swej podstawowej funkcji komunikacyjnej na przedstawienie obiektywnie istniejącej rzeczywistości” D.Flisak w: D.Flisak [red.] *Prawo autorskie i prawa pokrewne. Komentarz Lex* Warszawa 2014, s. 205.

Naukowy proces poznawczy

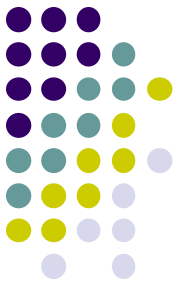
- „proces ten opiera się na wysiłku intelektualnym według założonej u jego zarania metody, jest procesem systematycznego i zdyscyplinowanego myślenia odnoszącego się do wybranego obiektu badań”
W.Machała Ochrona i eksploatacja utworu naukowego. Zagadnienia wybrane. „Wynalazczość i Ochrona Własności Intelektualnej” z 2016 r. z.39, s.100

Przedstawienie obiektywnie istniejącej rzeczywistości

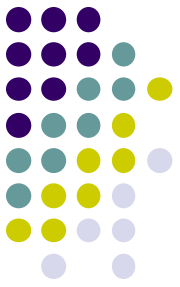
- Może – a zazwyczaj wręcz powinno – odnosić się do wcześniejszych ustaleń odnoszących się do badanego zagadnienia.
- Czas więc wprowadzić problematykę cytatu.

Cytat

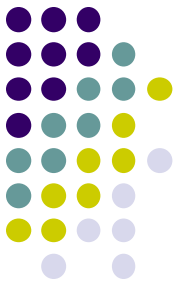
- Odwołanie do potocznego rozumienia
- Wykorzystanie cudzego utworu lub jego fragmentu w celu zilustrowania wypowiedzi, obronienia tezy lub umożliwienia konfrontacji intelektualnej (wyrok TSUE z 29 lipca 2019, C-516/17 *Spiegel Online*)

Cytat w utworach naukowych

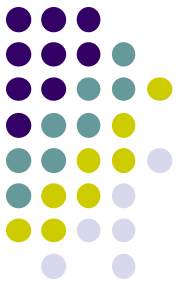
Dopuszczalność przytaczania cudzej twórczości w utworach naukowych jest przedmiotem dyskusji. Może być rozpatrywana na różnych płaszczyznach, w tym prawnautorskiej (w kontekście naruszenia autorskich praw osobistych i majątkowych) oraz etycznej (w kontekście wymogu rzetelności naukowej).

Art. 29 – Prawo cytatu

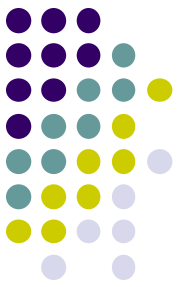
Wolno przytaczać, w utworach stanowiących samoistną całość, urywki rozpowszechnionych utworów oraz rozpowszechnione utwory plastyczne, fotograficzne lub drobne utwory w całości, w zakresie uzasadnionym celami cytatu takimi jak wyjaśnianie, polemika, analiza krytyczna lub naukowa, nauczanie lub prawami gatunku twórczości

Przesłanki skorzystania z prawa cytatu (I)

- **Przytoczenie (cytat) cudzego utworu musi być dokonane w utworze stanowiącym samoistną całość.** Oznacza to, że dzieło, w którym cytat się znajduje, musi samo stanowić utwór w rozumieniu art. 1 ust. 1 UPAPP.

Przesłanki skorzystania z prawa cytatu (II)

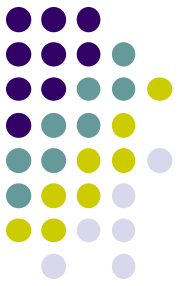
- **Przytoczenie odnosić się musi do urywka utworu, utworu plastycznego, fotograficznego lub drobnego utworu w całości.** Kryteria decydujące o uznaniu określonego utworu za utwór drobny nie zostały niestety sformułowane. Podobnie, nie ma konkretnych dyrektyw pozwalających doprecyzować pojęcie „urywka” utworu. Ten brak precyzyjnych kryteriów tłumaczony jest w ten sposób, że o uznaniu cytatu za urywek utworu decyduje każdorazowo cel, jaki przytoczeniu przyświeca.
- Celowość zmian regulacji prawa cytatu wprowadzonych nowelizacją u.p.a.p.p. z 2015 r. Przykład utworów fotograficznych.

Przesłanki skorzystania z prawa cytatu (III)

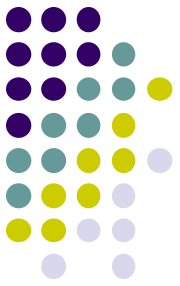
- **Przedmiotem przytoczenia jest jedynie utwór rozpowszechniony.** Oznacza to, że utwór przytaczany musiał być wcześniej udostępniony publicznie za zgodą twórcy (czy to przez wprowadzenie do obrotu jego egzemplarzy, czy przez publiczne wykonanie lub odtworzenie).

Przesłanki skorzystania z prawa cytatu (IV)

- **Przytoczenie musi być uzasadnione celami cytatu lub prawami gatunku twórczości (cele wymieniono przykładowo: wyjaśnianie, nauczanie, polemika, analizą krytyczną lub naukową).** Przyjmuje się w pierwszej kolejności, że cytat nie może zastępować własnego wywodu twórcy cytującego (innymi słowy twórca nie może wyrażać swoich myśli i tez za pomocą cytatów) Tak SN z 23.11.2004 r. I CK 234/04. Rolą cytatu jest weryfikacja twierdzeń twórcy, który posługuje się cytatami, ewentualnie uzupełnienie tych twierdzeń. Cytaty muszą więc pozostawać w ścisłym związku z własną twórczością autora. Brak takiego ścisłego związku sprawia, że cytat niczego nie wyjaśnia (bo przytoczony fragment i wywód autora cytującego dotyczą różnych kwestii), nie służy on również analizie krytycznej (bo autor cytujący faktycznie nie analizuje cytowanego fragmentu), a jego wartość dydaktyczna jest równie wątpliwa.
- Trafnie, ustawodawca nie wprowadza kryteriów ilościowych.
- SN z 22.02.2019 III CSK 11/17: „rozmiar cytowanego dzieła powinien być możliwie najmniejszy, jednak na tyle obszerny, aby cel cytatu mógł zostać osiągnięty i aby sam cytat i wnioski płynące z cytowania były zrozumiałe dla odbiorców dzieła”

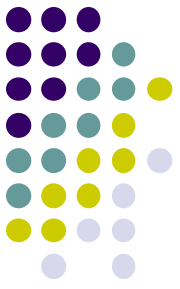
Ilustracja problemu

W. Tatarkiewicz *Dzieje sześciu pojęć* str. 309-311

Cechą, która w każdej dziedzinie wyróżnia twórczość, w malarstwie tak samo jak w literaturze, w nauce jak technice, jest **nowość**, nowość działania lub dzieła. Jednakże odpowiedź ta jest nazbyt prosta, **nie** wszędzie tam, gdzie jest nowość, jest twórczość. Każda twórczość implikuje nowość, ale nie każda nowość implikuje twórczość. Pojęcie nowości jest ogólnikowe – i co w jednym sensie wyrazu jest nowe, nie jest nim w innym jego sensie. [...] Po drugie, nowość ulega **stopniowaniu**, jest mniejsza lub większa. Ale nie ma miary, skali, aparatury do mierzenia nowości, jak termometr mierzy stopnie temperatury. Możemy powiedzieć, że twórczość jest **wysokim** stopniem nowości, ale brak znów zjawiska analogicznego do wrzenia, wskazującego, że nowość przeszła w twórczość. Po trzecie, w twórczości ludzkiej są różne, **jakościowo** odmienne rodzaje nowości: nowy **kształt**, nowy **model**, nowa **metoda** wytwarzania. Na przykład: w samochodzie, nowa karoseria, nowy typ karoserii, nowy motor, nowy typ motoru – a jeszcze jakościowo inną nowością był pierwszy samochód. [...] Po czwarte, nowość osiągnięta przez ludzi twórczych ma różne **pochodzenie** [...] Po piąte, stworzenie nowego dzieła ma różne **skutki**, teoretyczne i praktyczne, od obojętnych do takich, co wstrząsnęły jednostką i społeczeństwem, od błahych do przełomowych [...] Ta wielorakość obejmowana pojęciem nowości przechodzi na pojęcie twórczości, jeśli się tę definiuje przez nowość. Jednakże przechodzi niecała: używamy bowiem pojęcia twórczości tak, że obejmuje raczej tylko nowe **konceptcje**, nie zaś każdy nowy układ, tylko twory **wyższych** uzdolnień, tylko mające **doniosłe** skutki. Istotne jest: O twórczości stanowi nie sama nowość, stanowi też coś innego – wyższy poziom działania, większy wysiłek, większa skuteczność. [...] Za twórców uważamy tych, których dzieła są nie tylko nowe, ale też są objawem szczególnej zdolności, napięcia, energii umysłowej, talentu, geniuszu.

Prawo cytatu. Obowiązek podania twórcy i źródła

- Art. 34 zdanie pierwsze i drugie UPAPP, uzależnia legalność korzystania z utworu w ramach dozwolonego użytku (w szczególności legalność cytatu) od podania imienia i nazwiska twórcy oraz źródła, skąd utwór został zaczerpnięty (z uwzględnieniem istniejących możliwości).
- Zastrzeżenie: *z uwzględnieniem istniejących możliwości* należy traktować restryktywnie (J.Barta, R.Markiewicz, S.Stanisławska-Kloc)
- Sposób oznaczenia utworu. Wyrok SN z 29.12.1971 I CR 191/71: *Wymaganiu wyraźnego wymienienia źródła, z którego pochodzi fragment cudzego dzieła, nie czyni zadość wymienienie tego dzieła w zestawieniu literatury, bez jakiegokolwiek wyjaśnienia ani zasady, ani stopnia wykorzystania tego dzieła.*
- Rolę zwyczaju w wyznaczaniu granic dozwolonego cytatu akcentuje S.Stanisławska-Kloc *Zasady wykorzystywania cudzych utworów : prawo autorskie i dobre obyczaje (etyka cytatu)* Diametros 19/2009 str. 173)